

***Ökopontok Magyarországon
- A fenntarthatóságért oktatás fejlesztése
az erdei iskola bázison 2003-2008***

KöNKomp, 2005.

ÖKOPONTOK MAGYARORSZÁGON

A FENNTARTHATÓSÁGÉRT OKTATÁS FEJLESZTÉSE AZ ERDEI ISKOLA BÁZISON

2003-2008

2005. február

A Tárcaközi Bizottság munkájában, 2005-ben a következő kormányzati szervezetek vesznek részt:

- **Oktatási Minisztérium**
- **Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium**
- **Miniszterelnöki Hivatal**
- **Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium**
- **Regionális Fejlesztésért és Felzárkóztatásért Felelős Tárca Nélküli Miniszter Hivatala**

Készítették:

A program fő irányait a Tárcaközi Bizottság tagjai határozták meg. A stratégiai keret kialakításához Vincze Máté nyújtott segítséget. A program tartalmi elemeinek részletes kifejtését Czippán Katalin, a suliNova-KöNKomP vezetője irányította, az Expanzió Humán Tanácsadó segítette és a KöNKomP részéről Marosváry Péter végezte.

Tartalom

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
01 Bevezetés	9
011 Milyen lehetőségeket rejt az erdei iskola?	9
012 Mi indokolja az ökopontok létrehozását?	12
013 Előzmények	14
02 A stratégiai tervezés folyamata	15
021 A tervezési folyamat alapelvei	15
022 A tervezés résztvevői	16
03 Lehatárolás és fogalomértelmezés	16
031 A Program által érintett területek lehatárolása	16
032 Fogalommagyarázat	16
033 A stratégia pozicionálása	18
1 HELYZETELEMZÉS	20
11 A Program állami, politikai támogatottsága	20
12 A jogszabályi környezet	20
13 Az erdei iskolázás jelenlegi feltételeinek elemzése	21
2 CÉLÁLLAPOT	26
21 A Program átfogó céljai	26
22 A célállapot leírása	26
3 STRATÉGIAI CÉLOK	28
31 Módszertani bevezető	29
32 A Program stratégiai céljai	29
4 A BEAVATKOZÁS TERÜLETEI AZ EGYES PILLÉREK SZERINTI BONTÁSBAN	30
41 Az erdei iskolázás feltételrendszerének ábrája	30
42 Egyes beavatkozások részletes kifejtése	30
42 Egyes beavatkozások részletes kifejtése	31
421 Az erdei iskolázás intézményi háttérének és szakmai hálózatainak kialakítása	31
422 Szakmai, tartalmi háttér és az információs rendszer kialakítása	32
423 Az anyagi háttér kialakítása	33
424 Az ökopontok kialakítása érdekében a következő beavatkozásokra van szükség a 2003 – 2008-as időszakban:	33

5 MEGVALÓSÍTÁS	35
51 A megvalósítás intézményrendszere	35
52 A megvalósítás folyamata	35
521 Az egyes beavatkozások szakmai megvalósítása	35
522 Az egyes beavatkozásokhoz tartozó pályázati körök bonyolításának általános menete	36
53 A megvalósulás ellenőrzése	37
6 A PROGRAM MONITORING RENDSZERE	38
61 A monitoring rendszer céljai	38
62 A monitoring folyamat felelősségi rendszere; feladatgazdák	38
63 A monitoring tevékenységgel kapcsolatos folyamatos feladatok	38
64 Az Erdi Iskola Program során használt monitoring mutatók	39
641 A Program során használt indikátorok	39
642 A program eredményeinek számszerűsítésére szolgáló mutatók	40
65 Az erdei iskolázás fejlesztése során használandó legfontosabb mutatószámok, alap és célértékek és a becsült forrásigény	41
66 Az ökopontok hálózatának fejlesztése során használandó monitoring mutatók	42
67 A Program előrehaladásáról szóló jelentések	42
671 A beavatkozás szintű jelentések tartalma	42
672 Az éves végrehajtási jelentések tartalma	42
673 A záró végrehajtási jelentés	43

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az Erdi Iskola Program elindításának és 2008-ig tartó működésének alapja a Kormány által 2003 márciusában elfogadott Tájékoztató. Ebben a dokumentumban olyan léptékű célok fogalmazódtak meg, melyek párhuzamos megvalósítása nem lehetséges. A 6 évre tervezett programot ezért két részre osztottuk, mert csak így biztosítható a szerves fejlődés, a tevékenységek tervezhetősége és megfelelő egymásra épülése: a 2003-2005-ig terjedő első, és a 2006-2008-ig terjedő második időszakra. Az első időszak feladata az erdei iskolázás hazai hátterének kialakítása, mely magába foglalja az intézményi, szakmai, jogi és finanszírozási háttér kialakulását is. A második szakasz célja a korábbi eredmények felhasználásával a fenntartható fejlődés hazai bemutató helyeinek, a magyarországi ökopontoknak a létrehozása, és a második Nemzeti Fejlesztési Terv területfejlesztés/gazdaságfejlesztési intézkedéseibe ágyazása.

A Program átfogó céljai

A Kormány által 2003. március 5-én elfogadott, „Az Erdi Iskola Program végrehajtásához szükséges feladatokról a 2003—2008-ig terjedő tervezési időszakra” című előterjesztésben a következő átfogó célok szerepelnek:

- ❖ „Olyan kormányzati szintű, tárcaközi együttműködés során megvalósítandó program kialakítása, amely a terepi környezeti nevelés feltételrendszerének (oktatás, erdei iskola, szabadidő, turisztika) megteremtésével eredményesen elősegíti a fenntartható fejlődés megvalósításához szükséges értékrend, gondolkodásmód, életvitel, viselkedés kialakítását.
- ❖ A terepi, erdei iskolai programok segítségével lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a gyerekek, fiatalok felfedezzék és megértsék a természet, a közösség és az egyén kapcsolatait, összefüggéseit, ezáltal kialakuljanak azok a készségek, képességek, amelyek elősegítik a környezeti problémák megoldását, elkerülését.

- ❖ 2008-ra megteremteni annak feltételét, hogy a nyolc év folyamán legalább egyszer minden általános iskolás gyermeknek lehetősége legyen bentlakásos erdei iskolába eljutni.”

Célállapot

1. 2005-re kialakul az erdei iskolázás, ezen keresztül a terepi oktatás intézményrendszere, szakmai és információs háttere. A 2008-ig tartó folyamatos fejlesztés eredményeként a kialakult rendszer megerősödik és önálló működésre alkalmassá válik.
2. 2008-ig az erdei iskolázás már kialakult bázisára építve, azt intézményi, tartalmi és célcsoport szempontjából kibővítve, kialakul a fenntartható fejlődés gyakorlatának bemutatását szolgáló ökopontok hálózata.
3. 2008-ig létrejönnek az anyagi feltételek ahhoz, hogy minden általános iskolás korú gyermek a nyolc év alatt legalább egyszer eljuthasson megfelelő minőségű bentlakásos erdei iskolába.

Az ökopontok hálózatának kialakításánál fel kell használni a már kialakult erdei iskola szolgáltató helyek közül azokat, melyek alkalmasnak mutatkoznak a fenntarthatóság egyes területein történő példaadásra, bemutatásra. Ezeket túl meg kell keresni és a hálózathoz kell kapcsolni újabb, ezeknek a feltételeknek megfelelő helyeket, szolgáltatásokat is.

Tartalmilag az ökopontok tevékenysége túlmutat az erdei iskola szolgáltatáson. A Program második szakaszában rajtuk keresztül már a fenntartható fejlődés hazai megvalósulásának szakmai fejlesztő, információs és gyakorlati bemutató helyeit tudjuk kialakítani. E tanulóhelyek legfontosabb funkciója az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése a fenntarthatóságért oktatás területén.

Az ökopontok hálózatának fejlesztése foglalkoztatáspolitikai szempontból is indokolható: az új tevékenységi formák a regionális gazdálkodásban, turizmusban bővítik a munkahelyek számát elsősorban a munkanélküliségtől sújtott régiókban.

Stratégiai célok

1. pillér: 2008-ra alakuljon ki és a különböző szakmai hálózatokkal együttműködve váljon önálló működésre alkalmassá az erdei iskolázás intézményi háttere.
2. pillér: 2008-ra alakuljon ki az erdei iskolázás szakmai, tartalmi háttere.
3. pillér: 2008-ra alakuljon ki az erdei iskolázás információs háttere.
4. pillér: 2008-ra alakuljon ki az erdei iskolázás anyagi háttere.
5. pillér: 2008-ra induljon meg a 2. NFT-be integrált intézkedéseken belül az ökopontok kialakítását szolgáló projektek finanszírozása.

Megvalósítás

A Program megvalósulását támogató, már működő intézményekre alapozva ki kell alakítani az erdei iskolázás szakmai segítő hálózatát (regionális központok, képzői és szakértői kör stb.) és létre kell hozni azokat a szakmai és információs tartalmakat, melyek a kutatási eredmények alapján leginkább segíthetik a felhasználók munkáját. Ezzel párhuzamosan ki kell építeni a pályázati támogató rendszert és a monitoring tevékenységeket.

Az 5. pillér kialakítása érdekében 2005-ben elérendő, hogy a vállalkozásfejlesztést, idegenforgalmat, térségfejlesztést, felnőttképzést és környezettudatos életmodelleket fejlesztő ökopontok kialakítása önálló költségvetéssel rendelkező intézkedésként kerüljön megfogalmazásra a 2. NFT egy vagy több operatív programjában. Ugyancsak elérendő a regionális szintre decentralizált operatív programjában való hasonló irányú megjelenés.

Az NFT2 megvalósításakor először a környezeti nevelés regionális hálózata alakul ki központi program keretében, mely biztosítja a megfelelő regionális tervezési

kapacitást és a minőségi szakmai tartalmat (központi fejlesztések és szolgáltatók minősítésén keresztül) és információ hálózatot, majd erre épülve regionális pályázati formában kerül kialakításra az ökopontok hálózata.

A Program megvalósítása a 2007-ig tartó, erdei iskolázást támogató tevékenységekre (2005-2008) 5000 mFt (évente növekvő mértékben: 500, 1000, 1500, 2000 mFt) támogatást igényel, míg a Strukturális Alapokból (ROP, HEFOP) a központi programban megvalósuló fejlesztésekre ESZA forrásból 2000 mFt, a regionális ökopont-pályázatok szakmai fejlesztő munkájára ESZA forrásból 7000 mFt, infrastrukturális fejlesztésekre ERFA forrásból 14000 mFt támogatásigénylés tervezendő. Minden általános iskolás korú gyermek egyszeri eljuttatása folyamatosan 1800 mFt-ba kerül, melyet 2008-tól különböző szintű forrásokból összeadandóan javasolt tervezni.

0 BEVEZETÉS

01 Bevezetés

Magyar Bálint oktatási miniszter 2002 novemberében az Országos Pedagógiai Konferencián bejelentette, hogy több minisztériummal előzetes egyeztetést folytatott az erdei iskolázás, illetve általában a terepi oktatás támogatásáról. A miniszter felkérése alapján a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda az Oktatási Minisztérium közoktatási területével együttműködésben előterjesztést készített „Az Erdi Iskola Program végrehajtásához szükséges feladatokról a 2003—2008-ig terjedő tervezési időszakra” címmel, melyet a Kormány 2003. március 5-én elfogadott. A programot támogató tárcák június 4-én együttműködési keret-megállapodást írtak alá, melyben vállalták, hogy az erdei iskolai programok támogatására, szolgáltatások fejlesztésére, szakmai és információs anyagok bővítésére, valamint a Program működtetésére a Program ideje alatt évente összesen minimum 600 millió forintot biztosítanak.

A Program megvalósítására egy 7 tagú Tárcaközi Bizottság jött létre a támogató minisztériumok (Oktatási Minisztérium, Környezetvédelmi Minisztérium, Miniszterelnöki Hivatal, Gyermek- és Ifjúsági Minisztérium), a pályázatok lebonyolításával megbízott OM Alapkezelő Igazgatóságának, valamint a Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai Elemző Központjának képviselőiből. A Program szakmai koordinációját és a Tárcaközi Bizottság titkársági feladatait a sulinova Kht. Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programigazgatósága látja el az Oktatási Minisztérium szakmai felügyeletével. A Program keretében megjelenő pályázatok lebonyolítását az OM Alapkezelő Igazgatósága végzi.

Az Erdi Iskola Program elindításának és 2008-ig tartó működésének alapja tehát a Kormány által 2003 márciusában elfogadott Tájékoztató. Ebben a dokumentumban olyan léptékű célok fogalmazódtak meg, melyek párhuzamos megvalósítása nem lehetséges. A 6 évre tervezett programot ezért két részre osztottuk, mert csak így biztosítható a szerves fejlődés, a tevékenységek tervezhetősége és megfelelő egymásra épülése: a 2003-2005-ig terjedő első, és a 2006-2008-ig terjedő második időszakra. Az első időszak feladata az erdei iskolázás hazai hátterének kialakítása, mely magába foglalja az intézményi,

szakmai, jogi és finanszírozási háttér kialakulását is. A második szakasz célja a korábbi eredmények felhasználásával a fenntartható fejlődés hazai bemutató helyeinek, a magyarországi *ökopontok*nak a létrehozása, és a második Nemzeti Fejlesztési Terv területfejlesztés/gazdaságfejlesztési intézkedéseibe ágyazása.

011 Milyen lehetőségeket rejt az erdei iskola?

Az alábbiakban felsorolunk néhány olyan indokot, amiért a program kidolgozói azt gondolják, az erdei iskolázás egyedülálló lehetőségeket rejt magában az oktatásügyben és az oktatáson kívüli területeken is. A felsorolást - a teljesség igénye nélkül - célcsoportok szerinti bontásban rendeztük. Kiemelt helyen kezeljük a gyerekek szempontjait. A felnőtt célcsoportok lehetőségeit felsorolásszerűen közöljük.

A diákok számára

❖ Közösségi élmény, szociális tanulás lehetősége

Aki gyermekkorában táborokba járt tudja, hogy egy-egy tanulócsoporthoz - akár csak néhány napig tartó - együtt élése, együtt lélegzése, egymásra utaltsága életre szóló élményt jelenthet. Sok gyereknek ezek az első, szüleitől távol töltött éjszakái. Ez - megfelelő életkorban - pozitívan befolyásolhatja a fiatalok önállósá válását, önmagukkal és társaikkal kapcsolatos felelősségérzetüket. Az osztályközösség összekovácsolódása, együttműködésre való készsége, harmóniája az iskolába visszatérve hosszú időre meghatározhatja a gyerekek viselkedését, nyitottságát a tanórai munkára.

❖ Együttműködésre és tapasztalatra építő tanulás a gyakorlatban

Az erdei iskola programok során a gyerekek csoportokban oldanak meg egyszerűbb vagy összetett feladatokat természeti vagy épített környezetben. A programok során gyakran alkalmazott pedagógiai projekt módszere lehetőséget nyújt a tanulóknak, hogy saját maguk válasszanak ki egy általuk érdekesnek tartott, az adott környezetre vonatkozó problémát, témát, melyet a program

közösen feldolgoznak. A tevékenység eredményét a program végén bemutatják társaiknak.

❖ **Tanulás a fenntarthatóságért a gyakorlatban**

Az iskolákban egyre több szó esik a környezet megóvásának fontosságáról, ennek módjairól. Az adott intézményi környezetben azonban kevés lehetőség nyílik ennek az elméleti tudásnak a kipróbálására, megtapasztalására. Célunk, hogy az erdei iskola programok során a gyerekek találkozhassanak az ökológikus építészet és az ökogazdálkodás különböző formáival és olyan együttműködési formákkal, melyek alapjai lehetnek a fenntartható fejlődés elérésének.

Az iskola és a pedagógusok számára

- ❖ Jó hírnév az iskolának, több beiratkozó diák
- ❖ Az erdei iskola program szervező erőként funkcionálhat egyes tárgyak egész évi tantervének megvalósításában
- ❖ A gyerekekkel való kötetlenebb kapcsolat lehetősége, ennek tapasztalatai
- ❖ A pedagógusok közötti együttműködés, kollegialitás fejlődése
- ❖ Iskolák közötti együttműködés lehetősége (pl. közös EI helyszín fenntartása, szakmai programok cseréje, közös képzések stb.)
- ❖ Az új pedagógiai módszerek tanórai kötöttségek nélküli kipróbálásának, használatának kiváló terepe
- ❖ A projektekben való dolgozás kipróbálásának lehetősége

A szolgáltatóknak

- ❖ Állami, civil vagy vállalkozási feladatkörük kiegészítése egy érdekes és sok új látogatót hozó tevékenységi körrel.

A településnek

- ❖ Amennyiben a településen van erdei iskola szolgáltató, de még inkább, ha a települési közösség részt vállal egy ilyen szolgáltatás kialakításában és működtetésében:
- ❖ Turisztikai típusú fejlesztések
- ❖ Pályázati lehetőség EU-s forrásokra
- ❖ Új munkalehetőségek
- ❖ Közösségfejlesztő hatás, a helyi közösség együttműködésének szervező ereje lehet
- ❖ A helyi közösség számára pozitív minta, a szemlélet-változás lehetősége az egészséges életmód, a környezet megóvása, a szolidaritás, az együttműködés stb. terén
- ❖ Kistérségi kapcsolatok kialakulása - újabb közös tevékenységek generálása

012 Mi indokolja az ökopontok létrehozását?

A fenntartható fejlődés gyakorlatának eljuttatása nem lehetséges a nevezett értékek pusztán horizontális megjelenítésével (NFT1). Szükséges, hogy a fenntartható fejlődés eszméje és napi gyakorlata integrálódjon a vendéglátás, a kisvállalkozás-fejlesztés és térségfejlesztés gyakorlatába.

Terveink szerint a Program az NFT2 tervezésébe integrálna. A regionális fejlesztés (ROP), a gazdaságfejlesztés (GVOP), az agrárfejlesztés (AVOP) és humán erőforrás-fejlesztés (HEFOP) egyaránt önálló komponensként jelenne meg – lévén szó egy tipikusan szektorközi innovációról.¹ A regionális fejlesztés infrastrukturális és humán erőforrás-fejlesztési részében egyaránt önálló komponensként jelenne meg. Olyan kistérségi öko-tanulóhelyek létrehozásáról lenne szó, melyek az oktatás, a turizmus, a természetvédelem és a (kis)térségfejlesztés céljait valósítanák meg, kis és középvállalkozások formájában. Az ezen komponensekre pályázó turisztikai helyek vállalnák, hogy a - támogatásért cserébe - akkreditált környezeti nevelési programot sajátítanak el, minősített képzőkkel működnek együtt és idejük egy részében iskoláknak illetve

érdeklődő felnőtteknek szolgáltatnak meghatározott minőségi kritériumok szerint. Ezt követően a hagyományos turisztikai szolgáltatások vagy erdei iskolai működés továbbfejlesztésével vendégfogadást, szórakoztatást és környezeti képzést ötvöző helyekké fejlődnének. A fejlesztést a Strukturális Alapok forrásai támogatnák. Az a tény, hogy a Strukturális Alapok 2007-2014 közötti hazai elosztásában legalább 50%-ban a regionális szinten működő Regionális Fejlesztési Tanácsok döntenek majd, kedvező lehetőséget kínál az ökopontok hálózatának. Regionális szinten ugyanis sokkal könnyebben csatlakoztathatók be azok konkrét fejlesztési érdekek, melyek a környezettudatos életmód tanítását egy-egy kistérség fejlesztéséhez képesek kapcsolni.

---

¹ Mivel az NFT2 fogalomrendszere a stratégia megalkotásakor még nem véglegesedett, az NFT1 fogalomrendszerét használtuk.

013 Előzmények

0131 A program megírásának indíttatása

Jelen dokumentum azért készült, hogy keretbe foglalja az erdei iskolázás, terepi oktatás terén hazánkban elindult kezdeményezéseket, tevékenységeket és stratégiai megalapozottságú programot nyújtson ezek továbbfejlesztéséhez.

0132 A tervezési mandátum

A program elkészítésére a felhatalmazást a Tárcaközi Bizottság (a továbbiakban: TB) adta 2004. augusztus 17-i ülésén.

A program elkészítéséért a sulinova Kht. Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programirodája felelős.

A tervezési mandátum alapjául a Kormány által 2003. március 7-én elfogadott Tájékoztató szolgál, mely a KÖNKOmp-ot bízta meg az Erdi Iskola Program koordinálásával és fejlesztésével.

0133 Jelen programozást megelőző tevékenységek

Az Oktatási Minisztérium és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium között 1999-ben indult környezeti nevelési együttműködés keretében a két minisztérium létrehozta a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programirodát és - egyéb feladatai mellett - megbízták a hazai erdei iskolázás fejlesztését célzó tevékenységek koordinálásával.

Az érintett iskolák, szakmai programszolgáltató szervezetek és szakértők részvételével megtörtént a fogalmi rendszer tisztázása. Elkészült az erdei iskola szolgáltatók adatbázisa, elkezdődött a szolgáltatók minősítési rendszerének kidolgozása. A 2001/2002-es tanévtől a minisztériumok közös pályázati rendszer keretében támogatást nyújtottak általános iskolás korú gyermekeket oktató intézményeknek erdei iskola programjaik megszervezéséhez.

2003-ban az Oktatási Minisztérium több más tárccal összefogva elindította a hat évre tervezett Erdi Iskola Programot.

0134 A jelen programozást megelőző fontos jogszabályi kezdeményezések

Azzal, hogy az erdei iskolázás már 2000-ben törvényi szinten is megjelent a közoktatásban, egyrészt szükségessé vált, másrészt biztos háttérrel kapott az erdei iskolázás hazai fejlesztésének tudatos tervezése.

A program keretet nyújt a Nemzeti Környezetvédelmi Programban előírt, erdei iskolázáshoz kapcsolódó feladatok végrehajtásához is.

02 A stratégiai tervezés folyamata

021 A tervezési folyamat alapelvei

0211 A tervezés megközelítésének leírása

A program kialakítása során a résztvevő minisztériumok által meghatározott, a Tájékoztatóban szereplő külső jövőképet vesszük alapul.

A program tervezésekor a Tájékoztatóban szereplő feladatokat, a TB elvi útmutatását, a TB és a különböző tervező műhelymunkákon részt vevő szakértők által kialakított jövőképét, az együttműködő szervezetek elvárásait és a rendelkezésre álló kutatások által feltárt igényeket igyekeztünk ötvözni.

0212 A tervezési folyamatban használt tudás- és tapasztalati bázis meghatározása

A tervezési folyamatban felhasználtuk a Tárcaközi Bizottságban részt vállaló minisztériumi szakemberek kormányzati-igazgatási és szakmai ismeretei mellett a Programot koordináló KÖNKOmp-ban az utóbbi 4 év munkája során összegyűlt környezeti neveléssel és annak tervezésével kapcsolatos ismereteket és tapasztalatokat, valamint a szakértői műhelymunkákon és a tervezési folyamatokban részt vett külső szakértők tapasztalatait.

0213 A folyamat legitimációs tényezői

A tervezési folyamat legitimációját a Tárcaközi Bizottságba tagokat delegáló minisztériumok adják. A Bizottság felügyeli a tervezési folyamat minden lépését, az elkészült munkaanyagokat megtárgyalja, a szükséges módosítások elvégzésére felkéri a KöNKOmP-ot.

022 A tervezés résztvevői

A tervezés koordinációjáért és a program dokumentum elkészültéért a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda felelős. A program kidolgozása egy hosszabb, részletes egyeztetésekkel megvalósult fejlesztési folyamat eredménye.

03 Lehatárolás és fogalomértelmezés

031 A Program által érintett területek lehatárolása

A Program a hazai erdei iskolázás hátterének kialakításával és az erre épülő ökopontok megteremtésével foglalkozik.

032 Fogalommagyarázat

A környezeti nevelés: a környezettel való harmonikus együttélésre nevelés

A fogalom meghatározása szerepel az új NAT-ban is. Az alábbi meghatározásban leírt tennivalók így minden iskola alapfeladatai közé tartoznak.

A környezeti nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését.

A fenntartható fejlődést szolgáló oktatás

A fenntarthatóságot szolgáló oktatás feladata egy ökológiailag, szociálisan, gazdaságilag és politikailag fenntartható társadalom létrejöttéhez szükséges emberi képességek és magatartások kialakítása. (UNESCO, 2002.)

Az erdei iskola, mint tanulásszervezési egység

Az erdei iskola sajátos, a környezet adottságaira építő nevelés- és tanulásszervezési egység. A szorgalmi időben megvalósuló, az iskola pedagógiai programjában szervesen megjelenő, egybefüggően többnapos, a szervező oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszíni, tanulásszervezési mód, amelynek során a tanulás a tanulók aktív, cselekvő, kölcsönösségen alapuló együttműködésére épül. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített és szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése, és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció erősítése.

Az erdei iskola szolgáltatás

Az erdei iskola szolgáltatás az a szolgáltatás, amely az erdei iskola nevelési- és tanulásszervezési egység megvalósításához megfelelő helyszínt, az arra kidolgozott szakmai programot, és a tervezett tevékenységekhez szükséges szakembereket, eszközöket és anyagokat a pedagógusok igényei és elvárásai szerint szakszerűen és rendszeresen biztosítani kész és képes.

Az ökopont

Olyan minősített és támogatott tanulóhely, amely a turisztika, a környezeti nevelés és a térségfejlesztés elemeit ötvözve működik. Célja a fiatalok és felnőttek élményszerű tanuláson keresztüli képzése (informális tanulás) a fenntartható fejlődést segítő életmód, és környezettudatos lét gyakorlatának elsajátítása érdekében. Az ökopontok formális, non-formális és informális tanulást ötvöző tevékenysége az (a) élményszerző, foglalkoztató, a (b) pihentető, relaxációs és (c) célzottan tanuló helyzetek tudatos ötvözésén alapul. Az ökopontok erdei iskola

szolgáltatók, turisztikai vállalkozások, nemzeti parkok, kistelepülések kezdeményezésére jöhetnek létre, egyfajta fejlesztési folyamat eredményeképpen.

033 A stratégia pozicionálása

0331 Jelen program, mint tervdokumentum jellege

Mivel felsőbb, állami stratégiai jogszabályi szinten még nem jelent meg az erdei iskolázás fejlesztésének tervezése, így a következőkben olvasható legmagasabb szintű, átfogó célokként a Kormány által elfogadott Tájékoztatóban megjelenő célokat jelenítettük meg. Ezekből kiindulva készült el az itt olvasható dokumentum.

0332 A program funkciója

A program feladata, hogy

- ❖ egységes keretbe foglalja az erdei iskolázás fejlesztéséhez kapcsolódó kezdeményezéseket;
- ❖ irányt mutasson a fejlesztéseknek a 2004-2008-ig tartó időszakra;
- ❖ útmutató hatása legyen az állami intézmények számára pl. egyéb, kapcsolódó stratégiák, programok kidolgozásánál;
- ❖ alapja legyen a kitűzött célok megvalósítását szolgáló források igénylésének;
- ❖ irányt mutasson a Programot koordináló szervezet rövidebb időszakokra vonatkozó (kétéves és éves) tervezési munkáihoz
- ❖ bemutassa a Programot az egyes célcsoportoknak az érdeklődő és kapcsolódni szándékozó szakembereknek, szervezeteknek
- ❖ megtalálja a lehetséges kapcsolódási pontokat a II. Nemzeti Fejlesztési Tervhez, lehetővé tegye egyes alprojekteknek az NFT II-ben való megjelenítését.

0333 A program pozíciójának meghatározása a stratégiai térben

A program hozzájárul a második Nemzeti Környezetvédelmi Program céljainak megvalósításához. Tartalmi és módszertani szempontból támogatja az OM által

kiadott, Közoktatás Fejlesztésének Középtávú Stratégiáját. A program illeszkedik a 2. NFT tervezési folyamatához.

0334 A program jogi ereje

A program önálló jogi erővel nem rendelkezik de a jövőbeli jogszabályi módosítások során érvként és szakmai háttérként szolgálhat a fenntarthatóságra nevelés és az erdei iskolázás hazai jogszabályi környezetének kialakításánál.

1 HELYZETELEMZÉS

11 A Program állami szintű támogatottsága

A Programot elindító tárcák amellet, hogy fenntartják és megerősítik szándékukat a fenntarthatóságra oktatás fejlesztése, ezen belül az erdei iskolázás helyzetének megerősítése terén, évről-évre különböző forrásokkal tudnak hozzájárulni a Program előrehaladásához. Szükség van az államigazgatás különböző szintjein dolgozó tisztségviselők számára megfelelő szakmai háttéranyagok elkészítésére és az illetékeseknek való eljuttatására.

12 A jogszabályi környezet

Elvi szinten a fenntarthatóságot szolgáló oktatás szükségessége, annak valamely eleme minden fontos politikai nyilatkozatban és dokumentumban megjelenik. Ilyenek - többek között - nemzetközi viszonylatban a 2002-ben rendezett johannesburgi ENSZ világtalálkozón elfogadott ajánlások ill. az Európai Unió 2001-2010 időszakára szóló 6. Környezetvédelmi Akcióprogramja. A hazai elvárásokat egyebek mellet A Magyar Köztársaság Alkotmánya, A környezet védelméről szóló törvény (1995. évi LIII. törvény) ill. A természet védelméről szóló törvény (1996. évi LIII. törvény) rögzíti. A második Nemzeti Környezetvédelmi Program a szemléletformálást horizontális eszközként kezeli. Távlati cél, hogy minden ember érezze érdekének a környezet védelmét. A fő célok elérése érdekében el kell készíteni a Nemzeti Környezeti Nevelési Programot, ennek kidolgozása folyamatban van.

Szálláshelyként, vagy vendéglátóhelyként különböző rendelkezéseknek kell megfelelniük az erdei iskola szolgáltatóknak. Erdei iskola szolgáltatásra vonatkozó konkrét törvényi szabályozás nincs. Az ide vonatkozó fontosabb jogszabályok a következők: *a 45/1998 (VI. 24.) IKIM rendelet a kereskedelmi és a fizető-vendéglátó szálláshelyek osztályba sorolásáról, valamint a falusi*

szálláshelyek minősítéséről és a 173/2003 (X. 28.) Korm. rendelet a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról.

13 Az erdei iskolázás jelenlegi feltételeinek elemzése

A helyzetfeltárás ezen részéhez Lehoczky János 2002-ben végzett, *Az erdei iskolai tanulásszervezés Magyarországon* c. kutatását ill. az Erdeti Iskola Programban eddig összegyűlt adatokat használtuk fel.

Az erdei iskolázás **országos koordinációjáért**, fejlesztéséért, szakmai és információs támogatásáért 2000 óta a Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda (KöNKomp) felelős. **Regionális szinten** jelenleg nincs hivatalos képvisellete az erdei iskolázásnak. Ez a helyzet koordinációs és forrásteremtési szempontból is hiányt teremt. Ez a hiány rövid időn belül megszüntetendő, mert az NFT2 jelentős fejlesztési forrásokat fog regionális szintre csoportosítani. A regionális szintű projektgenerációval a jövőben megbízott Regionális Fejlesztési Ügynökségek (RFÜ-k) környezettudatos fejlesztésre való ráhangolása elképzelhetetlen képzések és kapcsolatfelvétel nélkül.

Az elmúlt évtizedben egyre többen ismerték fel a terepen történő oktatásban, ezen belül az erdei iskolában rejlő nevelési és kommunikációs lehetőségeket, azért olyan **erdei iskola szolgáltatásokat** alakítottak ki, amelyek ingyen vagy önköltségi áron elérhetők az iskolák számára. A fentiek mellett láthatjuk, hogy a megnövekedett keresletre válaszolva egyre több szállásadó vállalkozás bővíti a kínálatát erdei iskola programok biztosításával. Becslések szerint ma 25 és 30 ezer közötti férőhely áll rendelkezésre a regisztrált szolgáltatóknál. A jónak tekinthető erdei iskola szolgáltatások (ide értve az iskolák által saját tanulóiknak szervezett programokat is) több, az iskolai tantervekben szereplő tantárgy, vagy tantárgycsoport anyagának feldolgozására, újfajta megközelítésére, a tananyagnak a gyakorlathoz való közelebb hozására használják ezt a tanulásszervezési módot. Mindezt a közoktatásban viszonylag újnak tekinthető, az erdei iskola keretei között a tantermi kötöttségekhez képest sokkal könnyebben használható

pedagógiai-módszertani eszközök bevezetésével, használatával teszik. A kialakult szálláshelyek, programlehetőségek nem csak az erdei iskolázás céljait szolgálhatják, hanem alapot biztosítanak az ott élők számára turisztikai infrastruktúra kiépítésére, vállalkozások beindítására, működtetésére. Ez a szolgáltatás alapja lehet számukra a kistérségekben való együttműködésre is.

2003-ig összesen két olyan, akkreditált **pedagógus-továbbképzés** közül választhattak az érdeklődők, melyek céljukat tekintve az erdei iskolázás módszertanával és szervezési kérdéseivel foglalkoztak. Ezeken kívül kb. másik 10 olyan képzés volt, melyek során valamilyen formában szó esett erdei iskolázásról. Nem akkreditált képzést azonban több szervezet tartott mind pedagógusoknak, mind szolgáltatóknak. Az Erdi Iskola Program keretében 2003-ban megjelent pályázaton 24 képző intézmény nyert közel 46 millió forint támogatással arra lehetőséget, hogy pedagógusok számára ingyenes továbbképzéseket szervezzen erdei iskola témában. A képzéseken közel ezer pedagógus vett részt. A kialakult képzői körrel folyamatos a KöNKoMP kapcsolata, a szakmai fejlesztés workshopok keretében történik.

A Program elindulása előtt nem állt rendelkezésre összegyűjtött **szakértői lista** a felhasználók számára. A Program 2003-ban egy felhívás keretében 102 szakértőt hívott meg saját szakértői listájára. Ezek a szakértők 2004 tavaszán vettek részt először közös, a Program által szervezett általános képzésen. E mellett csak a pályázatokhoz kapcsolódó feladataik előtt kaptak felkészítést konkrét témákban. Szükséges az ő további képzésük és kapcsolati háló kialakítása is.

Az erdei iskolázás területén a következő, jelentősebb **civil szervezetekről** kell említést tenni:

- ❖ Erdi Iskola Egyesület. Az Egyesületnek elsősorban olyan, gyakoroló pedagógusok a tagjai, akik az iskolákban maguk is évről-évre szerveznek erdei iskola programokat a tanulók számára.
- ❖ Környezetvédelmi és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (KOKOSZ). Országos, környezeti neveléssel foglalkozó

szervezeteket tömörítő szövetség. Tagintézményei országszerte fogadnak, vagy segítenek erdei iskola csoportokat. A szövetségen belül külön erdei iskola munkacsoport működik.

- ❖ A Szövetség az Erdei Iskolákért olyan, többnyire gazdasági vállalkozásokat tömörítő szervezet, mely országos szinten kíván segítséget nyújtani az erdei iskolázás hazai elterjedéséhez.
- ❖ Az Erdei Iskola Alapítvány főleg szakmai programjain, kiadványain és képzésein keresztül vált ismertté a környezeti neveléssel foglalkozó szakemberek között.

Az erdei iskolázás **szakmai, tartalmi háttérének** összegyűjtése és közzététele 2000-ben kezdődött el rendszeres formában. A Program elindulása előtt nem állt a felhasználók rendelkezésére nagyobb mennyiségű, rendszerezett kidolgozott erdei iskola *program ill. modul*. Nem voltak összegyűjtve a sok helyen használt eszközök, kiadványok. Nem volt olyan Internetes felület, ahol mindezek könnyen hozzáférhetőek lettek volna. A Program keretében több pályázat került kiírásra a 2003-as év folyamán abból a célból, hogy az országban fellelhető programokat, modulokat, eszközöket és szakmai anyagokat összegyűjtse és mindenki számára hozzáférhetővé tegye. A pályázatokra beérkezett, az alábbiakban felsorolt anyagok a 2004 első félévében összeállított, a www.konkomp.hu oldalon található Erdei Iskola Adatbázisban elérhetőek.

- ❖ 130 db teljes program
- ❖ 58 db erdei iskola modul.
- ❖ 39 db kiadvány, módszertani bemutató, eszköz
- ❖ Az Adatbázisban érhető és kereshető a 2004 nyarára elkészült annotált szakirodalom lista is, melyben erdei iskolázásban jártas szakemberek ajánlanak a környezeti neveléssel és erdei iskolázással kapcsolatos anyagokat az érdeklődőknek. A lista közel 300 db. kiadványt tartalmaz.

Az erdei iskolázás **információs háttérét** országos szinten első sorban a KöNKoMP hivatott biztosítani. Folyamatban van a Program saját honlapjának kialakítása (www.erdeiiskolaprogram.hu), ennek elkészültéig az Iroda honlapján

önálló oldalakon szerepelnek a Programmal kapcsolatos információk (www.konkomp.hu). Itt található a korábban említett Erdei Iskola Adatbázis is, mely folyamatosan bővül. Az erdei iskolázással kapcsolatos telefonos és e-mailen keresztül történő információnyújtás szintén a KöNKOmp feladata országos szinten. Helyi illetve regionális szinteken, valamint a már kialakult kapcsolati hálók mentén sok szakmai szervezet szintén biztosít információkat a felhasználóknak. A KöNKOmp évről-évre tájékoztató kiadványokat készít különböző célcsoportok számára. 2004-ben A4-es formátumban elkészült egy Tájékoztató c. füzet, mely a Program céljairól, tartalmáról és az abban közreműködő szervezetekről szól. A kiadvány postai úton minden általános iskolás korosztályt oktató intézményhez eljutott.

Mivel a fenntarthatóság szempontjai az állami feladatvállalás különböző területein megjelennek, kézenfekvő, hogy az állami szektor **anyagi forrásokat** biztosítson a fenntarthatóságra nevelés egyik lehetséges eszközének, az erdei iskolázásnak a megvalósításához. Az eddigi állami források jórészt pályázatok útján az iskolákhoz jutottak el. Ez kiszámíthatatlanná teszi a támogatási rendszert, az iskolák nem tudják hosszabb távra tervezni erdei iskolázással kapcsolatos pedagógiai tevékenységüket, hiszen legtöbbjük csak állami forrásból tudja megoldani a tanulók erdei iskola programra való eljutását.

Az általános iskolás korosztály erdei iskola programokon való részvételét a 2001/2002-es tanévtől támogatják nagyobb összegekkel különböző tárcák. Az első két évben összesen 50, illetve 60 millió forint állt rendelkezésre erre a célra. Ennek felhasználásával - kisebb összegekkel - de arányaiban sok tanuló részvételét támogatták: 22.000 illetve 25.000 diákot érintett a támogatás.

Az Erdei Iskola Program elindulásakor megnőtt a rendelkezésre álló forrás, ezzel a fejenkénti támogatási összeg is: 2003-ban közel 235 millió forinttal 28.000 diák erdei iskolázását támogatták a tárcák. Ugyanakkor a pályázatokból tudható, hogy az iskolák összesen kb. 50.000 diák erdei iskolázására igényeltek támogatást. 2004-ben valamivel több, mint 200 millió forintot fordítottak a tárcák erre a célra. A programokon való részvétel támogatása 2005-ben bizonytalanná vált.

Jelenleg nincs megbízható adat arról, hogy az iskolák, szülők, önkormányzatok, különböző alapítványok ill. maguk a szolgáltatók milyen forrásokat fordítanak a tanulók erdei iskoláztatásának támogatására.

2 CÉLÁLLAPOT

21 A Program átfogó céljai

A Kormány által 2003. március 5-én elfogadott, „Az Erdeti Iskola Program végrehajtásához szükséges feladatokról a 2003—2008-ig terjedő tervezési időszakra” című előterjesztésben a következő átfogó célok szerepelnek:

- ❖ „Olyan kormányzati szintű, tárcaközi együttműködés során megvalósítandó program kialakítása, amely a terepi környezeti nevelés feltételrendszerének (oktatás, erdei iskola, szabadidő, turisztika) megteremtésével eredményesen elősegíti a fenntartható fejlődés megvalósításához szükséges értékrend, gondolkodásmód, életvitel, viselkedés kialakítását.
- ❖ A terepi, erdei iskolai programok segítségével lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a gyerekek, fiatalok felfedezzék és megértsék a természet, a közösség és az egyén kapcsolatait, összefüggéseit, ezáltal kialakuljanak azok a készségek, képességek, amelyek elősegítik a környezeti problémák megoldását, elkerülését.
- ❖ 2008-ra megteremteni annak feltételét, hogy a nyolc év folyamán legalább egyszer minden általános iskolás gyermeknek lehetősége legyen bentlakásos erdei iskolába eljutni.”

22 A célállapot leírása

1. 2005-re kialakul az erdei iskolázás intézményrendszere, szakmai, információs és anyagi háttere. A 2008-ig tartó folyamatos fejlesztés eredményeként a kialakult rendszer megerősödik és önálló működésre alkalmassá válik.
4. 2008-ig az erdei iskolázás már kialakult bázisára építve, azt intézményi, tartalmi és célcsoport szempontjából kibővítve, kialakul a fenntartható fejlődés

gyakorlatának bemutatását szolgáló ökopontok hálózata. Az ökopontok hálózata a 2. NFT gazdaság és térségfejlesztésébe integrálva épül ki.

2. 2008-ig létrejönnek az anyagi feltételek ahhoz, hogy minden általános iskolás korú gyermek a nyolc év alatt legalább egyszer eljuthasson megfelelő minőségű bentlakásos erdei iskolába. A kormányzati források és jogszabályalkotás alapján az iskolafenntartóknak átadott pénzeszközök biztosítják az erdei iskoláztatás közoktatási, tantervbe épülő feladatait, a Strukturális Alapokból nyerhető források pedig az addicionalitás elve alapján az extracurriculáris, az élethossziglani tanuláshoz kapcsolódó, és a regionális gazdaságfejlesztő tevékenységeket.

Intézményi szempontból az ökopontok hálózatának kialakításánál fel kell használni a már kialakult erdei iskola szolgáltató helyek közül azokat, melyek alkalmasnak mutatkoznak a fenntarthatóság egyes területein történő példaadásra, bemutatásra. Ezeken túl meg kell keresni és a hálózathoz kell kapcsolni újabb, ezeknek a feltételeknek megfelelő helyeket, szolgáltatásokat is.

Tartalmilag az ökopontok tevékenysége túlmutat az erdei iskola szolgáltatáson. A Program második szakaszában rajtuk keresztül már a fenntartható fejlődés hazai megvalósulásának szakmai fejlesztő, információs és gyakorlati bemutató helyeit tudjuk kialakítani. E tanulóhelyek legfontosabb funkciója az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése a fenntarthatóságért oktatás területén.

Az ökopontok hálózatának fejlesztése foglalkoztatáspolitikai szempontból is indokolható: az új tevékenységi formák a regionális gazdálkodásban, turizmusban bővítik a munkahelyek számát elsősorban a munkanélküliségtől sújtott régiókban.

A célcsoportok szempontjából a fejlesztés alapja a kialakult erdei iskola szolgáltatások erre alkalmas része, illetve egyéb olyan szolgáltatások és gazdálkodási helyek, melyek térségi hatókörű bemutatóhelyei lehetnek a következőknek:

- ❖ Szélesebb körű bemutatást, oktatást végző erdei iskola szolgáltatások

- ❖ Ökológikus mintagazdaság a mezőgazdálkodás, illetve a kézműipar bármely területén
- ❖ Ökoturisztikai szolgáltató hely

Az ökopontok elsődleges oktatási célcsoportja a szakképzésben, a felsőoktatásban és a felnőttképzésben részt vevő hallgatók lesznek.

Az erdei iskola programoknak a Program végére elvárt tartalmának meghatározása:

A jelenlegi, jónak nevezhető erdei iskola programok többsége a természeti környezetben való tevékenységekről, vizsgálódásról, a természet és a környezet védelméről szól. Ezek a tevékenységek azt a célt szolgálják, hogy a gyerekek megismerjék és megszeressék a körülöttük lévő világot, elsősorban a természeti környezetet. Ezt a célt inkább a fiatalabb korosztállyal – óvoda, 1-6 évfolyam - lehet legkönnyebben elérni.

A Program során a fenti megközelítést ki kell bővíteni azzal a szemponttal, hogy az erdei iskola programok során a gyerekek elsősorban saját lakókörnyezetükben, térségükben ismerjék és értsék meg a társadalom - gazdaság - környezet egymásra hatását és lássanak mintákat a térségi szintű együttműködésre. Ezt a célt inkább idősebb korosztállyal (felső tagozat vagy középiskola) lehet megvalósítani

A fentiek alapján jelen program kidolgozói a következő mintát javasolják követni a közoktatási intézményekben:

- ❖ Óvoda és 1-2. osztály: témanapok megszervezése és lebonyolítása
- ❖ 3-6. osztály: bentlakásos, "hagyományos" erdei iskola programok megvalósítása
- ❖ 7-8 osztály és középiskola: a fenntarthatóság három pillérét egyszerre vizsgáló erdei iskola programok és más projektek megvalósítása

3 STRATÉGIAI CÉLOK

31 Módszertani bevezető

A stratégiai irányok alapvetően felülről építkeznek, a Kormány által elfogadott Tájékoztatóban szereplő célokhoz kívánnak megvalósítási lehetőségeket felvázolni.

Mivel a Programnak a rendszer egyetlen szereplőjére sincs semmiféle kényszerítő hatása (pl. nem teheti kötelezővé az iskoláknak, hogy erdei iskolába vigyék tanulóikat), így elsősorban az erdei iskolázás és a fenntarthatóságot szolgáló oktatás háttérének kialakítását, lehetőségek biztosítását tűzheti ki célul.

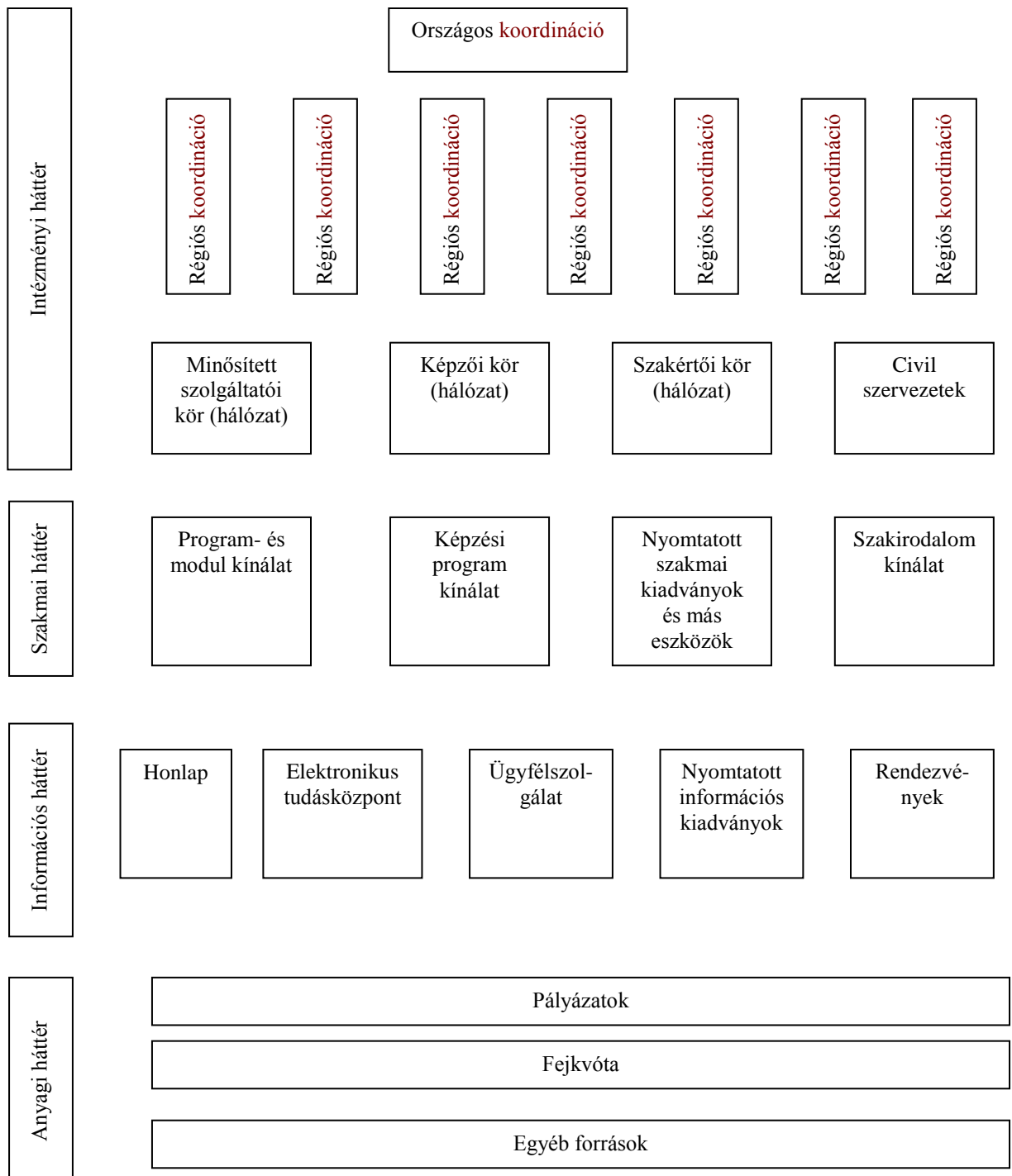
32 A Program stratégiai céljai

1. pillér: 2008-ra alakuljon ki és a különböző szakmai hálózatokkal együttműködve váljon önálló működésre alkalmassá az erdei iskolázás intézményi háttere.
2. pillér: 2008-ra alakuljon ki az erdei iskolázás szakmai, tartalmi háttere.
3. pillér: 2008-ra alakuljon ki az erdei iskolázás információs háttere.
4. pillér: 2008-ra alakuljon ki az erdei iskolázás anyagi háttere.
5. pillér: 2008-ra induljon meg a 2. NFT-be integrált intézkedéseken belül az ökopontok kialakítását szolgáló projektek pályáztatása, szerződéskötése és finanszírozása

4 A BEAVATKOZÁS TERÜLETEI AZ EGYES PILLÉREK SZERINTI BONTÁSBAN

41 Az erdei iskolázás feltételrendszere

Az alábbiakban egy ábrán szemléltetjük a beavatkozások során kialakítandó feltételeket, majd ezek közül néhánynak a szöveges kifejtése következik.

42 Egyes beavatkozások részletes kifejtése

421 Az erdei iskolázás intézményi háttere és szakmai hálózatai

4211 Országos és régiós szintű koordináció

Az erdei iskolázás **országos koordinációjáért**, fejlesztéséért, szakmai és információs támogatásáért 2000 óta a KőNKoMP felelős. A Programiroda folyamatosan együttműködik több olyan civil szervezettel (lásd 13. pont, Helyzetelemzés), melyek különböző területeken szintén országos szintű koordináló munkát végeznek.

Regionális szinten jelenleg nincs hivatalos képviselője az erdei iskolázásnak. Ez a helyzet koordinációs és forrásteremtési szempontból is hiányt teremt, mely rövid időn belül megszüntetendő, mert az NFT2 jelentős fejlesztési forrásokat fog regionális szintre csoportosítani. A regionális koordinációt végző szervezetek az Erdi Iskola Program lezárulta után tovább működtethetik a regionális hálózatokat, segíthetik a tapasztalat- és információcserét, pályázatokat dolgozhatnak ki és adhatnak be, tehát a regionális szintű fejlesztések továbbvivői lehetnek.

4212 Minősített szolgáltatói kör létrehozása

- A Program keretében már elkészült az a kritériumrendszer, mely alapján a jelenleg működő erdei iskola szolgáltatók felmérhetik saját szolgáltatásuk minőségét és kijelölhetik a szükséges fejlesztések irányát.
- Kialakult azt az intézményesített forma, melynek segítségével külső szakértők bevonásával, a kritériumrendszert alapul véve, el lehet végezni a szolgáltatások minősítését.
- A kritériumrendszer minimum szintjét elérő – tehát valóban erdei iskolának tekinthető – szolgáltatásokat hálózatba, „tanuló hálózatba” kell szervezni. A hálózat tagjainak biztosítani kell a szükséges információkat, képzési lehetőségeket és pályázati úton segíteni kell őket fejlesztési feladataik elvégzésében.

- Az erdei iskola szolgáltatások fejlesztését olyan irányba szükséges terelni, hogy azok hosszabb távon képesek legyenek saját térségükön belül a fenntarthatóságra oktatás központjaivá válni. Fontos lenne, hogy a szolgáltatások kibővíljenek olyan programokkal, melyek a helyi társadalom, gazdaság, gazdálkodás és a természeti és épített környezet egymásra hatását vizsgálják, s melyeken keresztül bemutathatók a környezet megóvását, megőrzését szem előtt tartó gazdasági és társadalmi fejlődés lehetséges irányai, alternatívái. Az Erdeti Iskola Program második szakasza a szolgáltatások ilyen irányú fejlesztését tűzi ki célul.
- A Program végére az országot lefedő hálózatot kell kiépíteni az erdei iskola szolgáltatásokból kb. 150-160 helyszínnel annak érdekében, hogy az iskolák székhelyükhöz közel is találjanak megfelelő erdei iskola szolgáltatásokat, melyek segítségével be tudják mutatni diákjaiknak saját környezetük problémáit és azok megoldási lehetőségeit.

4213 Képzői és szakértői kör kialakítása és fejlesztése

A Program során ki kell alakítani, meg kell erősíteni, és hálózatba kell szervezni azt a képzői és szakértői kört, mely az egyes szereplőket – elsősorban a pedagógusokat és a szolgáltatókat – képes felkészíteni az erdei iskolázással kapcsolatos feladataikra.

422 Szakmai, tartalmi háttér és az információs rendszer kialakítása

- Az erdei iskolázás eredményes működésének feltétele a megfelelő minőségű tudásbázis kialakítása. Olyan **ingyenesen hozzáférhető elektronikus tananyagokat** kell létrehozni, melyeket a felhasználók kisebb átalakításokkal azonnal használni tudnak mindennapi munkájukban. Ezeknek a mintáknak alkalmasnak kell lenniük arra is, hogy segítségével a pedagógusok illetve a szolgáltatók ki tudják fejleszteni, majd folyamatosan aktualizálni tudják saját programjaikat, szakmai anyagaikat, eszközeiket.

- A Program keretében ki kell alakítani egy olyan **képzési program kínálatot**, mely az erdei iskolázás minden aspektusát lefedi különböző szinteken, és különböző óraszámokban.
- Össze kell gyűjteni az erdei iskolázással kapcsolatos **szakirodalmat**, rendszerezni kell és könnyen kezelhető formában hozzáférhetővé kell tenni a felhasználók számára.
- Ki kell alakítani az erdei iskolázás hazai **információs struktúráját**. A kialakult rendszernek biztosítani kell a szereplők közti hatékony kommunikációt, tapasztalatátadást illetve hozzáférhetővé kell tenni a napi, aktuális információkat és a statikus, adatbázisba rendezett közös tudásanyagot. A rendszernek fenntarthatónak kell lennie a Program vége után is, ezért úgy kell kialakítani, hogy akár egy fő is működtetni tudja.
- Az információs rendszer működtetése alapvetően az országos központ feladata. Az információk hatékony terjesztésében közre kell működniük a régiós központoknak, valamint a képzői, szolgáltatói és szakértői hálózatoknak is.

423 Az anyagi háttér kialakítása

- Az első időszakban – ahogy ez már a 2001/2002-es tanévtől kezdve gyakorlattá vált – évről-évre, pályázati formában kell támogatást nyújtani az erre jelentkező iskoláknak. Ennek a támogatási formának hátránya, hogy az iskolák számára nem évről-évre biztonsággal tervezhető forrást jelent, így a pedagógiai folyamat eredménye bizonytalanná válik, nem lehet fokozatosan kialakítani azokat a készségeket, melyek megszerzésére az erdei iskola különösen alkalmas lenne.
- A Program végére el kell érni, hogy a gyerekek erdei iskola programokon történő részvételére biztos, évről-évre tervezhető anyagi források álljanak rendelkezésre.

424 Az ökopontok kialakítása érdekében a következő beavatkozásokra van szükség a 2003 – 2008-as időszakban:

- az ökopontok szervezeti, jogi és tartalmi/működési definícióit kijelölő konszenzusépítés megkezdése a helyi-regionális fejlesztésben érdekelt szereplőkkel és országos főhatóságokkal (kimenet: az ökopontok fejlesztéséhez szükséges pontos jogi, finanszírozási keretek és tartalmi követelmények);
- az ökopontok beépítése az NFT2 tervezési folyamatába
- legalább 7 mintaprojekt (régióként 1) elindítása a hagyományos erdei iskola és/vagy vendéglátás átalakításakor jelentkező fejlesztési problémák feltárása érdekében (kimenet: 7 kísérleti ökopont és a későbbi pályáztatás színvonalának biztosítása).

5 MEGVALÓSÍTÁS

51 A megvalósítás intézményrendszere

A Program céljainak megvalósulását a következő szervezetek biztosítják:

- ❖ A Program irányítása a Tárcaközi Bizottság feladata. A Bizottság a Programot támogató minisztériumok képviselőiből áll. A Bizottság elnöke az Oktatási Minisztérium képviselője.
- ❖ A Program koordinációja a sulINova Kht. Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programirodájának feladata. Ez a szervezet látja el a Tárcaközi Bizottság titkársági feladatait is.
- ❖ A Program keretében meghirdetett pályázatok lebonyolítását az Oktatási Minisztérium Alapkezelő Igazgatósága végzi.
- ❖ Az erdei iskola szolgáltatókkal kapcsolatos tevékenységekben a különböző szolgáltatói és más szakmai csoportok, valamint a Tárcaközi Bizottság képviselőiből álló Érdekegyeztető Tanács is közreműködik. A Tanács legfontosabb feladata a szolgáltatások minősítési rendszerének kidolgoztatása és a rendszer működésének biztosítása.

52 A megvalósítás folyamata

521 Az egyes beavatkozások szakmai megvalósítása

A Program éves tevékenységeit és az ahhoz tartozó költségtervet a KÖNKOmp állítja össze. Ezt a Tárcaközi Bizottság megtárgyalja, és döntést hoz az adott évben elvégzendő feladatokról. A rendelkezésre álló forrásokat a résztvevő minisztériumok az Oktatási Minisztérium számlájára utalják át, az OM pedig az

elfogadott éves terveknek megfelelően szerződést köt a sulinova Kht-val, illetve az OM Alapkezelő Igazgatóságával az elvégzendő feladatokra.

A Tárcaközi Bizottság az év folyamán többször tart üléseket, ezeken az üléseken történik a részfeladatok elvégzéséről szóló beszámolás, illetve a szükséges módosításokról szóló döntéshozatal.

Az 5. pillér kialakítása érdekében 2005-ben elérendő, hogy a vállalkozásfejlesztést, turizmust, térségfejlesztést, felnőttképzést és környezettudatos életmodelleket fejlesztő ökopontok kialakítása önálló költségvetéssel rendelkező intézkedésként kerüljön megfogalmazásra a 2. NFT egy vagy több operatív programjában. Ugyancsak elérendő a regionális szintre decentralizált operatív programjában való hasonló irányú megjelenés. Ennek érdekében 2005-től javasolt egy, a Program céljait képviselő személy részvétele a 2. Nemzeti Fejlesztési Terv tervezési folyamatában.

Az NFT2 megvalósításakor először a környezeti nevelés regionális hálózata alakul ki központi program keretében, mely biztosítja a megfelelő regionális tervezési kapacitást és a minőségi szakmai tartalmat (központi fejlesztések és szolgáltatók minősítésén keresztül) és információ hálózatot, majd erre épülve regionális pályázati formában kerül kialakításra az ökopontok hálózata.

522 Az egyes beavatkozásokhoz tartozó pályázati körök bonyolításának általános menete

1. A Tárcaközi Bizottság dönt a pályázati téma kiírásának lehetőségéről, a kiírás dokumentumairól és a Bíráló Bizottság tagjairól ill. a szakértői díjakról;
2. Kiírás megjelentetése;
3. Érkeztetés;
4. Formai ellenőrzés;
5. Tartalmi bírálat külső szakértők közreműködésével;
6. Adatrögzítés, előkészítés Bíráló Bizottságnak;
7. Bíráló Bizottsági ülés, javaslatétel a Tárcaközi Bizottságnak;
8. Tárcaközi Bizottság ülése, döntés;

9. Pályázók kiértékelése, szerződéskötés;
10. A megvalósítás ellenőrzése és monitoring tevékenységek;
11. A pályázati kör lezárása, beszámoló készítése a Tárcaközi Bizottságnak.

53 A megvalósulás ellenőrzése

A Program megvalósulását a Tárcaközi Bizottság ellenőrzi.

6 A PROGRAM MONITORING RENDSZERE

61 A monitoring rendszer céljai

A monitoring rendszer célja, hogy

1. biztosítsa a szükséges adatok rendszeres gyűjtését;
2. tegye lehetővé az előírt jelentések elkészítését;
3. a Program döntéseinek megalapozása;
4. biztosítsa a szükséges információt a támogatást folyósító szervezetek (az egyes tárcák), a Program célcsoportjai, illetve a szélesebb közvélemény felé.
(A nyilvánosság elvének megvalósulása.)

62 A monitoring folyamat felelősségi rendszere; feladatgazdák

A pályázatok szakmai monitorozását a KÖNKomP és az OM Alapkezelő Igazgatósága Monitoring Iroda látja el.

A pályázati-szintű pénzügyi és teljesítési monitorozást (témafelelősök) az OM Alapkezelő Igazgatóság Közoktatási és Integrációs Osztály látja el (számlák formai ellenőrzése is)

Az Erdi Iskola Program pályázatainak eljárásrendi és pénzügyi monitorozásának lebonyolító szervezete az OM Alapkezelő Igazgatósága Pénzügyi Ellenőrzési Irodája.

A Program szakmai feladatainak monitorozása a KÖNKomP feladata.

63 A monitoring tevékenységgel kapcsolatos folyamatos feladatok

A monitoring rendszer működtetéséhez a következő feladatok tartoznak:

1. az egyes pályázati körök adatainak folyamatos feltöltése;
2. az adatbázis folyamatos aktualizálása, frissítése;

3. esetleges újabb rögzítendő adatok és indikátorok meghatározása;
4. évközi, külső kommunikációhoz használt elemzések készítése
5. pályázatok tervezéséhez használt elemzések készítése
6. jelentések készítése (negyedéves, éves stb. sulinova Kht-nak)
7. javaslattevés az esetleges beavatkozásokra a program végrehajtásának folyamán
8. döntéshozatal (Tárcaközi Bizottság)

64 Az Erdi Iskola Program során használt monitoring mutatók

641 A Program során használt indikátorok

A végrehajtás során a tervezéskor felállított indikátorrendszer képezi a programvezetést támogató monitoring tevékenység alapját. A hatékony monitoring feltétele a megfelelően felállított és számszerűsített indikátorrendszer. A Program monitorozáshoz és az éves jelentések elkészítéséhez szükséges információkat négy szintű indikátorrendszer biztosítja:

- ❖ **Kontextus indikátorok:** Általános mutatók, amelyek a Program „környezetét” jellemzik. Ezek az indikátorok a Program célcsoportjainak igényeire, véleményére vonatkoznak.
- ❖ **Program-szintű indikátorok:** A Program stratégiai céljaihoz, a pillérekhez rendelt indikátorok. A program szintű indikátorok azt mutatják meg, hogy az egyes stratégiai célok megvalósulása hogyan halad előre a Program folyamán. Ezekkel vizsgálható a Program beavatkozásainak direkt vagy indirekt hatása.
- ❖ **Beavatkozás-szintű indikátorok:** Az egyes beavatkozások hatásosságát megmutató indikátorok.

642 A program eredményeinek számszerűsítésére szolgáló mutatók

- ❖ **A forrás mutatók** a Program tervezett anyagi ráfordításaira vonatkozó mutatók
- ❖ **Input mutatók:** Az Erdi Iskola Program megkezdése előtti állapotot mutatják. (Pl. *darabszámban*: Hány gyerek vett részt erdei iskola programon?)
- ❖ **Az output mutatók** a stratégiai célok megvalósulására vonatkoznak. Azok megvalósult szakmai illetve pénzügyi elemeit mérik.
- ❖ **Az eredmény mutatók** a Program beavatkozásainak közvetlen hatásaira vonatkoznak. A Program célcsoportjait érintő változásokról nyújtanak információt. Ezek szakmai illetve statisztikai mutatók (pénzügyi, pl. egy egységre eső tanulók száma). Azt mutatják meg, hogy *mit értünk el* az adott intézkedéssel, *minőségileg*.)
- ❖ **A hatás mutatók** a Program olyan következményeire utalnak, amelyek a célcsoportokra gyakorolt közvetlen és azonnali hatáson *túlmenően* jönnek létre. Ezekről a kontextus indikátorokon keresztül, a „nagykutatások” során tudunk információt gyűjteni (a Program elején és a végén).

65 Az erdei iskolázás fejlesztése során használandó legfontosabb mutatószámok, alap és célértékek és a becsült forrásigény

A Program megvalósulásának fő mutatószámai	A mutatószámokhoz tartozó becsült alap és célértékek	A célértékek eléréséhez szükséges becsült forrásigény
<p>A Programban részt vevő iskolák száma</p> <ul style="list-style-type: none"> évente db országos eloszlásuk régióként <p>A Programban részt vevő diákok;</p> <ul style="list-style-type: none"> fő/év <p>diákok, akik még nem voltak</p> <ul style="list-style-type: none"> fő/év 	<p>Erdei iskolázó iskolák:</p> <p>2003: kb. 7-800 2008: 3500 (összes)</p> <p>Résztvevő diákok/év:</p> <p>2003: kb. 50.000</p> <p>Résztvevő diákok, akik még nem voltak 2003? 2008: min. 120.000/év</p>	<p>120.000 diák/év, 15.000.- Ft/diák kb. 1.8 milliárd Ft/év (összes költség, mely a különböző finanszírozó csoportok: állam, fenntartó, szülő stb. között megoszlik)</p>
<p>A Programban résztvevő erdei iskola szolgáltatás</p> <ul style="list-style-type: none"> Összes db. Hány térségben van min. 1? Országos eloszlás 	<p>2003: kb. 50 valódi EI szolgáltató 2008: min. 160, térségenként egy</p>	<p>A szolgáltatások alapvetően a résztvevő gyerekek foglalkoztatásából származó forrásokból kell, hogy gazdálkodjanak</p>
<p>Iskolák, ahol rendelkezésre állnak a szükséges kompetenciák (min. 2 fő)</p> <ul style="list-style-type: none"> Összes db. <p>Szolgáltatók, ahol rendelkezésre állnak a szükséges kompetenciák (min. 2 fő)</p> <ul style="list-style-type: none"> Összes db. 	<p>Iskola, ahol min. 2 fő erdei iskola témában felkészült pedagógus van:</p> <p>2003: becslés: 150 2008: 3500</p> <p>Szolgáltató, ahol min 2 felkészült EI szakember van:</p> <p>2003: becslés: 40 2008: 160</p>	<p>Képzések fejlesztése és továbbfejlesztése: 1 M Ft/év Képzéseken történő részvétel támogatása: 7000 pedagógus 60 órában történő kiképzése: 420 M Ft 2008-ig 105 M Ft/év A szolgáltatók képzésen történő részvételét nem támogatja a Program</p>
<p>Térségenként min.1 mintaprogram+ a hozzá tartozó eszközök</p>	<p>Mintaprogramok és eszközeik:</p> <p>2003: kb.10 2008: min. térségenként 1</p>	<p>Mintaprogramok és eszközök (programcsomagok) kidolgozása: 500.000.- Ft/ db: 80 M Ft 2008-ig (4 évre évente 20 M Ft)</p> <p>Egyéb szakmai anyagok fejlesztése: 3 M Ft/év</p> <p>Minta helyek (régiós központok) működtetése: 3 M ft támogatás/év/hely. 7 db: 21 M Ft/év</p>

66 Az ökopontok hálózatának fejlesztése során használandó monitoring mutatók

A program kidolgozása során mutatókat kell érvényesíteni az alábbi területeken:

- fejlesztési kiterjedtség (pályázók száma régióként, nyertes pályázók száma régióként)
- fejlesztési potenciál (a megpályázott összegek régióként, a humán és infrastrukturális fejlesztések átlagos aránya projekteként illetve regionális bontásban)

A program működtetése során a következő mutatók mérése látszik célszerűnek:

- szolgáltatási kapacitás (az ökopontokban eltöltött átlagos és összes vendégéjszaka/vendégnap regionális bontásban)
- vevői elégedettség (a látogatók által kitöltött igény- és elégedettségmérő ívek összesítése alapján).

67 A Program előrehaladásáról szóló jelentések

671 A beavatkozás szintű jelentések tartalma

A KőNKomPnak folyamatosan aktuális információkkal kell rendelkeznie a programok végrehajtásáról. Az információk elsődleges forrása a Program monitoring adatbázisa.

672 Az éves végrehajtási jelentések tartalma

Az éves végrehajtási jelentések tartalma:

- ❖ vezetői összefoglaló;
- ❖ az általános (pénzügyi- forrásbeli; a Programhoz kötődő szervezeti; és a célcsoportokhoz kötődő szakmai, jogszabályi) feltételekben bekövetkezett, az

egyres beavatkozások megvalósítása szempontjából releváns változások (forrás mutatók) (KöNKOmP)

- ❖ az egyes beavatkozások megvalósításában elért eredmények és ezek szembesítése az éves tervekben számszerűsített szakmai és a szakmai feladatokra elkülönített pénzügyi célokkal (KöNKOmP)
- ❖ a pályázatok pénzügyi megvalósulásának adatai továbbá ezek összevetése a pénzügyi tervvel (OMAI);

673 A záró végrehajtási jelentés

A záró végrehajtási jelentésnek a Program teljes 2003-2008 periódusáról kell információt tartalmaznia. A jelentésben szerepelnie kell a 2003. márciusa utáni összes intézkedésnek a ráfordításokkal és az eredményekkel. A jelentésnek tartalmaznia kell a kitűzött célok megvalósulásának értékelését és az esetleges eltérések okainak elemzését.